

УДК 342.533

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.38>

ВІДКРИТІСТЬ І ПІДЗВІТНІСТЬ В РОБОТІ УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ЯК ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ ЧИННИКІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО РУХУ

Яковюк І.В.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач сектором порівняльного правознавства
НДІ державного будівництва
та місцевого самоврядування НАПрН України
ORCID: 0000-0002-8070-1645

Чиркін А.С.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державного будівництва
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
науковий співробітник НДІ державного будівництва
та місцевого самоврядування НАПрН України
ORCID: 0000-0002-3777-4515

Яковюк І.В., Чиркін А.С. Відкритість і підзвітність в роботі Українського Парламенту як один із ключових чинників євроінтеграційного руху.

Відкритість і підзвітність демократичних інститутів – це один із головних індикаторів їх ефективної роботи. Чи можливо забезпечувати вказані показники на належному рівні в умовах воєнного стану – питання дискусійне. Разом з тим, наш євроінтеграційний рух дає на це питання однозначну відповідь. Загальновідомо – формування розвинутого парламентаризму неможливе без забезпечення прозорості і підзвітної роботи ключових державних органів. Особливо, коли мова йде про національний парламент. Так, з початку повномасштабного вторгнення Верховна Рада України вимушена була зробити свою роботу більш закритою. Втім доцільно визнати – на четвертий рік війни парламент має перспективи для забезпечення більш відкритого формату роботи. Разом з тим, простежуються напрацювання і щодо посилення підзвітності роботи українського парламенту. Тому дана тема є актуальною, має низку теоретичних і практичних чинників для її розкриття і аналізу.

В даній статті висвітлено поточний стан відкритості і підзвітності роботи Верховної Ради України, а також визначені ключові аспекти, які підлягають удосконаленню. Також в роботі аналізуються організаційні форми роботи як парламенту, так і його органів. Закцентовано, які реформи вже ефективно реалізувалися задля поглиблення прозорості у роботі Верховної Ради України, а які призупинені або навіть не починалися. Окремий акцент в роботі зроблено на відновленні певних відкритих форматів функціонування, як в цілому парламенту та його органів. Зокрема, мова йде про поновлення онлайн трансляцій засідань. Крім того, фокус статті зосереджується й на окремих формах роботи комітетів, а саме виїзні засідання.

Ціла низка тез у статті направлена на визначення подальших кроків щодо поглиблення відкритості і підзвітності у роботі Українського парламенту. Це є необхідні напрями роботи на євроінтеграційному шляху. Ба більше, виконання вже визначених конкретних заходів передбачені Дорожньою картою з функціонування демократичних інститутів. Тобто певний дороговказ вже визначений, і тому національний парламент має працювати у цьому напрямі.

Ключові слова: Верховна Рада України, парламент, відкритість, підзвітність, парламентська реформа, парламентські комітети, слухання, засідання парламенту, євроінтеграція, онлайн засідання, публічні консультації.

Yakoviuk I.V., Chyrkin A.S. Openness and accountability in the work of the Ukrainian Parliament as one of the key factors of the european integration movement.

This article highlights the current state of openness and accountability in the work of the Verkhovna Rada of Ukraine, and also identifies key aspects that need to be improved. The work also analyzes the organizational forms of work of both the Parliament and its bodies. It highlights which reforms have already been effectively implemented to deepen transparency in the work of the Verkhovna Rada of Ukraine, and which have been suspended or have not even begun. A special emphasis is placed on the

restoration of certain open formats of functioning, both of the Parliament and its bodies as a whole. In particular, we are talking about the resumption of online broadcasts of meetings. In addition, the focus of the article is also on certain forms of work of committees, namely, remote meetings.

A number of theses in the article are aimed at determining further steps to deepen openness and accountability in the work of the Ukrainian Parliament. These are necessary areas of work on the European integration path. Moreover, the implementation of the already identified specific measures is provided for by the Roadmap for the Functioning of Democratic Institutions. That is, a certain signpost has already been defined, and therefore the national one should work in this direction.

Even in conditions of full-scale war, the Ukrainian Parliament, as one of the main democratic institutions, performs its functions. One of the key tasks of the current Parliament is stable work in terms of continuing the European integration movement and activating relevant reforms.

In recent years, the Verkhovna Rada of Ukraine has indeed taken a number of positive steps. Updating the website, forming the Open Parliament IFU, field meetings of committees, resuming online broadcasts of meetings, approving the Communication Strategy, etc.

Our European integration movement requires constant work. At the same time, a certain plan for this has already been defined - this is, in particular, the Roadmap for the Functioning of Democratic Institutions, which contains a number of tasks and measures to ensure openness and accountability in the work of the Parliament. In particular, this is the approval and implementation of the Communication Strategy of the Verkhovna Rada of Ukraine for 2025-2028, aimed at expanding existing and introducing new channels of communication of the Verkhovna Rada of Ukraine with internal and external audiences, the Strategy for the Formation of an Innovative Digital Parliament in the Verkhovna Rada of Ukraine for 2025-2028. In terms of accountability, these are amendments to the Law of Ukraine "On Public Consultations" to extend its requirements to draft laws of people's deputies of Ukraine, etc. Therefore, the current issue remains the real implementation of the relevant plans.

Key words: Verkhovna Rada of Ukraine, parliament, openness, accountability, parliamentary reform, parliamentary committees, hearings, parliamentary meetings, European integration, online meetings, public consultations.

Постановка проблеми. Попри четвертий рік війни, Верховна Рада України працює в конституційному полі і продовжує виконувати свої функції. Однозначно, цей склад Парламенту вже увійшов в історію вітчизняного парламентаризму і державотворення. 29 серпня 2025 року, Верховна Рада України IX скликання відзначила шість років з моменту початку своєї роботи. Нинішнє скликання працює довше, ніж будь-яке інше раніше.

Звичайно ще однією визначальною рисою чинного Парламенту є функціонування в умовах воєнного стану. При цьому країна крок за кроком рухається і в євроінтеграційному векторі, на жаль, інколи є певні паузи, втім стратегічний напрям обраний. Очевидно, що всі подальші євроінтеграційні рухи будуть неможливі без побудови розвинутого парламентаризму. Принагідно відмітимо, що весною Кабінетом Міністрів України серед інших затверджена Дорожня карта з питань функціонування демократичних інституцій [1]. Це стратегічний документ, який визначає подальші напрями діяльності країни в частині євроінтеграційного руху. І зокрема, цей документ містить цілу завдань і заходів, присвячених удосконаленню діяльності Верховної Ради України.

Хронологічно ще з 2015 року в Україні почали з'являтися перспективи у напрямку парламентської реформи. Зокрема, з 2016 року завдяки діяльності Місії Європейського парламенту (під головуванням Пета Кокса) показала – Верховна Рада України готова до змін і самоудосконалення [2].

Станом на 2025 рік запропоновані ідеї або запроваджені частково, або не реалізовані взагалі. Як наслідок, реформа Українського Парламенту виконана далеко не повністю.

В цій роботі ми зробимо акцент саме на частині прозорості і підзвітності Верховної Ради України. Закцентуємо на позитивних аспектах, і спробуємо виокремити напрями, які підлягають посиленню.

Тому **метою статті** є аналіз поточного стану відкритості і підзвітності роботи Українського Парламенту, а також визначення подальших кроків щодо удосконалення відповідних процесів.

Стан опрацювання проблематики. Теоретичні засади і особливості функціонування Верховної Ради України постійно перебувають у центрі уваги вітчизняних вчених. Забезпечення відкритості і підзвітності в роботі парламенту було предметом досліджень Барабаша Ю.Г., Берназюк О.О., Марцеляка О.В., Нестеровича В.Ф., Погорелова З.О. Однак, сучасні умови українського державотворення зайвий раз актуалізують дану тематику для подальших наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Так, у 2017 році було затверджено Комунікаційну Стратегію Верховної Ради України на п'ять років і багато що з неї було виконано. До прикладу, у Парламенті запрацював пресцентр, де депутати виступають з брифінгами та спілкуються з журналістами [5].

За період роботи IX скликання Парламенту було оновлено вигляд карток законопроектів, де наразі міститься повна інформація, зокрема перелік ініціаторів, а також усі пов'язані документи, а саме висновки комітетів і порівняльні таблиці.

В 2024 році на сайті Верховної Ради вперше за багато років провели масштабне оновлення, додавши цілу низку нових онлайн-інструментів. Зокрема в оновленій версії з'явилися хронологічні показники пленарних засідань, що дозволяє громадянам детально відстежувати усе, що відбувалось у стінах парламенту. Також додалася візуалізація проходження законопроектів.

Оновлення стало дуже комплексним – з'явилося багато нових аналітичних інструментів, до того ж уперше за багато років на сайті ВРУ зробили редизайн карток нардепів, сторінок комітетів та фракцій і розділу з голосуванням. Важливо, що нові дизайни застосували навіть для записів про попередні скликання. А працювати з документами стало зручніше і з гаджетів, адже розробники передбачили адаптивний інтерфейс [8].

У листопаді 2024 року в Апараті Верховної Ради України відновлено стажування української молоді. Із 2022 року воно було призупинено через запровадження воєнного стану. Це важливий крок для залучення молоді до діяльності Верховної Ради України та її органів, створення можливостей для врахування позиції молоді.

У січні 2025 року Верховна Рада прийняла Закон України № 11321 «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення деяких гарантій діяльності медіа, журналістів та громадян на доступ до інформації» [6].

Закон, зокрема, передбачає: а) трансляцію засідань комітетів Верховної Ради; б) можливість доступу, в тому числі онлайн, на засідання комітетів Верховної Ради журналістів та представників громадянського суспільства; в) завчасне (за 24 години) публічне інформування про час проведення засідання та питання, які планує розглянути комітет на вебсайтах комітетів.

На перший погляд – це чудова новина і показник консенсусу в парламенті щодо посилення відкритості в його роботі, однак станом на жовтень 2025 року Закон перебуває не підписаний Президентом.

Важливою складовою роботи ВРУ залишається участь у міжнародній ініціативі «Відкритий Парламент». В 2016 році Верховна Рада офіційно долучилася до Декларації відкритості парламенту та затвердила План дій. Документ, розроблений у співпраці з громадянським суспільством, містив 20 конкретних зобов'язань: від підвищення доступу до публічної інформації та звітності й до впровадження інструментів електронної демократії та залучення громадян.

Тому з квітня 2025 року у Верховній Раді України функціонує міжфракційне депутатське об'єднання «Відкритий Парламент України» (МФО). Його завдання – зробити парламент більш відкритим та підзвітним суспільству, посилити взаємодію між парламентом та громадськістю.

При МФО «Відкритий Парламент України» у серпні 2025 створили Експертну раду для підвищення відкритості та підзвітності парламенту. До складу Ради увійшли 16 представників провідних громадських організацій, які відібрані за результатами публічного конкурсу.

У вересні 2025 року парламент Постановою «Про деякі питання висвітлення діяльності Верховної Ради України дев'ятого скликання» відновив прямі трансляції відкритих пленарних засідань Верховної Ради на ютуб-каналі і в ефірі «Парламентського телеканалу «РАДА», а також на офіційному вебсайті Парламенту [4].

Водночас, телеканал «РАДА» продовжує працювати в складі телемарафону «Єдині новини», висвітлює загальнонаціональні та міжнародні новини, транслює інші інформаційні та інформаційно-аналітичні матеріали. Тобто основний парламентський телеканал висвітлює контент тотожний будь-якому іншому мовнику. Таким чином, не виконує своєї головної функції – висвітлення інформації щодо діяльності Парламенту, його органів, народних депутатів України, депутатських фракцій (депутатських груп) тощо.

В цілому, відновлення трансляцій на ютуб-каналі є позитивною новиною і підвищує прозорість роботи Парламенту.

Доцільно звернути увагу на відкритість роботи комітетів. І в цій частині є певні проблемні аспекти, а саме, висвітлення роботи комітетів усе ще занадто не уніфіковане. Відсутній системний підхід до публікації стенограм і аудіозаписів у визначені строки. Відеозаписи засідань, якщо і публікуються, то не завжди містять чітку навігацію або архівування.

Однак позитивним моментом доцільно виділити виїзні засідання комітетів [3]. Це не є масовим явищем, потребує додаткових фінансів, але має доволі стабільну частоту. Такий формат роботи комітетів є дуже важливим, завдяки цьому підвищується врахування думок регіонів, забезпечується відкритість роботи Парламенту.

Отже, як бачимо, за останні десять років в частині відкритості роботи Українського Парламенту є чимало позитивних досягнень. Ба більше, деякі аспекти прозорості через воєнний стан були при-

зупинені, але впродовж 2025 року вбачаються тенденції до відновлення. Разом з тим, подальший євроінтеграційний рух обумовлює активізацію парламентської реформи, в тому числі, в частині її відкритості і підзвітності.

І тому спробуємо виділити конкретні кроки для цього.

Вбачається доцільним поширення закону "Про публічні консультації" на законопроекти від парламентаріїв. В цій частині необхідна розробка єдиного стандарту консультацій з громадськістю для важливих законопроектів (прожитковий мінімум, пенсійна реформа тощо): строки подання пропозицій, обов'язок комітетів реагувати на коментарі та публічно звітувати, поле «Результати громадського обговорення» в супровідних документах [7]. Запровадження дореєстраційних публічних консультацій (зокрема, онлайн) на законопроекти від парламентаріїв.

Створення при парламентських комітетах науково-експертних рад із включенням до їх складу провідних фахівців науково-дослідних установ, закладів вищої освіти відповідної галузі і сфери знань, лінгвістів, спеціалістів із юридичної техніки, представників громадськості. В цілому, активізації підлягають й комітетські слухання.

Запровадження інституційних механізмів збирання та аналізу інформації комітетами ВРУ про практику застосування й ефективність виконання законів у підвідомчій сфері (Post-legislative scrutiny), зокрема проводити консультації із заінтересованими сторонами, досліджувати судову практику на предмет того, які положення певного закону оскаржуються найчастіше в суді, та ухвалені судом рішення.

Забезпечення публічного оприлюднення інформації про офіційні відрядження народних депутатів із зазначенням мети, складу делегацій та результатів поїздок. Це підвищить прозорість використання бюджетних коштів і дозволить громадянам оцінювати ефективність міжнародної діяльності парламенту.

Створення відкритого механізму моніторингу виконання (важливих) законів після їх ухвалення. У картці кожного закону на сайті ВРУ має бути окремий розділ «Стан виконання», де зазначається: які підзаконні акти прийняті/не прийняті, які строки були визначені у прикінцевих положеннях, яка державна установа відповідає за імплементацію, звіти уряду чи комітетів про практику застосування (чи були досягнуті цілі).

Висновки. Навіть в умовах повномасштабної війни Український Парламент як один із основних демократичних інститутів виконує свої функції. Одним із ключових завдань чинного Парламенту є стабільна робота в частині продовження євроінтеграційного руху і активізації відповідних реформ.

І окремий акцент в такій роботі полягає у забезпеченні відкритості і підзвітності. Поглиблення реформ і удосконалення законодавства в цій частині із постійною періодичністю має перебувати на порядку денному.

За останні роки Верховна Рада Україна дійсно зробила цілу низку позитивних кроків. Оновлення сайту, формування МФО "Відкритий парламент", виїзні засідання комітетів, відновлення онлайн трансляцій засідань, затвердження Комунікаційної стратегії тощо.

Разом з тим, чималий пласт реформи ще не виконаний. Звичайно, воєнний стан обумовлює інші пріоритети. Водночас, робота по забезпеченню і удосконаленню відкритості і підзвітності Парламенту має мати системний характер. Наш євроінтеграційний рух потребує постійної роботи. При цьому певний план для цього вже визначений – це, зокрема, Дорожня з функціонування демократичних інституцій, яка містить низку завдань і заходів щодо забезпечення відкритості і підзвітності в роботі Парламенту. Зокрема, це затвердження і впровадження Комунікаційної стратегії Верховної Ради України на 2025-2028 роки, спрямовану на розширення існуючих та запровадження нових каналів комунікацій Верховної Ради України з внутрішніми та зовнішніми аудиторіями, Стратегію формування інноваційного цифрового Парламенту у Верховній Раді України на 2025 - 2028 роки. В частині підзвітності – це зміни до Закону України "Про публічні консультації" щодо поширення його вимог на законопроекти народних депутатів України тощо. Отже, поточним питанням залишається реальна імплементація відповідних планів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 "Основи процесу вступу до ЄС": Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 р. № 475-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-%D1%80#Text>.
2. Доповідь та дорожня карта щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України URL: <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20160301RES16508/20160301RES16508.pdf>.
3. Комітет з питань правової політики провів виїзне засідання у Дніпрі URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/254155.html.

4. Про деякі питання висвітлення діяльності Верховної Ради України дев'ятого скликання: Постанова Верховної Ради України № 13719 від 29.08.2025 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=13719&conv=9>.
5. Про додаткові заходи з реалізації Декларації відкритості парламенту (Комунікаційна стратегія Верховної Ради України на 2017 - 2021 роки): Розпорядження Голови Верховної Ради України № 486 від 21.11.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/uk-sv/v0486004-17>.
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення деяких гарантій діяльності медіа, журналістів та громадян на доступ до інформації: Закон України № 11321 від 05.06.2024 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44362>.
7. Про публічні консультації: Закон України № 4254 від 23.10.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#Text>.
8. Шлях до відкритості: що Верховній Раді вдалося зробити за 10 років URL: <https://www.chesno.org/post/6472>.